ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертаційну роботу

Баннікова Петра Олександровича

«Ефективність діяльності підприємств з позицій концепції ESG»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

за спеціальністю 051 «Економіка»

1. Актуальність теми дисертації

Роботу присвячено вирішенню важливого науково-прикладного завдання – поглибленню та вдосконаленню теоретико-методологічних засад і практичних рекомендацій щодо підвищення економічної ефективності діяльності підприємств на основі інтеграції ESG-концепції, яка об'єднує екологічні, соціальні та управлінські чинники у єдину систему сталого розвитку.

Актуальність обраної теми дослідження зумовлена глибокими трансформаційними процесами у світовій та вітчизняній економіці, де інтеграція принципів ESG у діяльність компаній стає дедалі пріоритетнішою характеристикою їхньої довгострокової стійкості та інвестиційної привабливості. В умовах сучасних глобальних потрясінь, триваючої повномасштабної війни росії проти України та об'єктивної необхідності розбудови економіки відновлення, інвестори та менеджмент компаній дедалі більше зосереджуються не лише на показниках традиційної фінансової звітності, а й на нефінансових аспектах управління та соціально-екологічного впливу. Здатність економічних систем до ефективного функціонування в межах сучасного бізнес-середовища безпосередньо залежить від адаптації міжнародних стандартів сталого розвитку до умов вітчизняних підприємств.

Стрімке впровадження ESG-практик, актуалізація політики декарбонізації, принципів циркулярної економіки та розвиток корпоративного волонтерства в умовах економіки відновлення України вимагають не лише модернізації операційних процесів, а й переосмислення економічної ролі соціальної та екологічної відповідальності бізнесу. В цих умовах забезпечення сталого зростання підприємств потребує розробки нових теоретико-методичних підходів до оцінювання нефінансових ризиків, інтеграції інструментів ощадливого виробництва та формування інноваційної корпоративної ESG-культури.

З огляду на зазначене, вибір теми дисертації Баннікова Петра Олександровича – «Ефективність діяльності підприємств з позицій концепції ESG» – є цілком виправданим та стратегічно важливим.

Спрямованість дисертаційного дослідження на обґрунтування теоретико-методичних засад і розробку комплексних рекомендацій щодо підвищення економічної ефективності діяльності підприємств через удосконалення корпоративного управління, соціальної та екологічної політики дозволяє стверджувати про високу актуальність роботи, результати якої мають вагоме значення для зміцнення соціально-економічного підґрунтя національної економіки в сучасних реаліях.

2. Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертаційній роботі Баннікова П. О., базуються на використанні ґрунтовного методологічного інструментарію, що забезпечує високий рівень достовірності одержаних результатів.

Достовірність дослідження підтверджується логічним поєднанням загальнонаукових та спеціальних методів. Зокрема, використання методів наукового абстрагування, теоретичного узагальнення, аналізу та синтезу дозволило автору сформувати пропозиції щодо напрямів удосконалення внутрішньої корпоративної соціальної відповідальності та розвитку корпоративного волонтерства в умовах війни. Застосування системного підходу забезпечило інтеграцію отриманих результатів у єдину модель оцінки ESG, а структурно-динамічний та порівняльний аналіз дав змогу виявити тенденції і закономірності у змінах показників корпоративної стійкості, оцінити динаміку ключових екологічних індикаторів та провести глобальний ESG-бенчмаркінг корпорації CRH у порівнянні з провідними міжнародними компаніями.

Емпіричне підґрунтя роботи сформоване завдяки використанню багатокритеріального підходу та експертного оцінювання, на основі яких розроблено авторську методику із 35 критеріями, згрупованими у п'ять аналітичних блоків. Застосування індикативного підходу дозволило визначити рівень екологічної та соціальної відповідальності компаній, а методи описової статистики та кореляційного аналізу дали змогу визначити статистичну значущість взаємозв'язку і впливу екологічних та соціальних компонент ESG на фінансову стійкість і ефективність компаній.

Репрезентативність одержаних результатів підкріплена широкою теоретичною та інформаційною базою. Теоретичну основу склали праці вітчизняних і зарубіжних вчених, монографії та фахові видання. Інформаційну базу сформовано на основі офіційних матеріалів та публікацій United Nations (ООН), International Labour Organization (Міжнародна організація праці),

World Economic Forum (Всесвітній економічний форум), OECD (Організація економічного співробітництва та розвитку), Global Reporting Initiative (GRI), міжнародних баз даних Bloomberg ESG Data Service, MSCI ESG Ratings, Sustainalytics, Світового банку (World Bank), а також офіційних даних Державної служби статистики України, міжнародних ESG-рейтингів (MSCI ESG, Sustainalytics, LSEG ESG), матеріалів фінансової та нефінансової звітності корпорації CRH та інших провідних компаній.

Додатковим свідченням системності та наукової валідності роботи є її виконання в межах комплексної науково-дослідної роботи Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК» на тему «Науково-методичні засади реалізації сучасних концепцій та технологій управління підприємствами, установами та організаціями в умовах економічного відновлення і глобалізованого розвитку» (державний реєстраційний номер 0122U201378). У межах цієї теми здобувачем було ґрунтовно проаналізовано аспекти інтеграції ESG-принципів у практику управління підприємствами та підвищення ефективності корпоративного управління з позицій сталого розвитку.

Достовірність рекомендацій здобувача також засвідчується фактами їх успішного впровадження у практичну діяльність ПРАТ «Дікергофф Цемент Україна» (довідка № 144 від 27.09.2024 р.) та підприємства «Волинь-цемент» філія ПрАТ «ВІПЦЕМ» (довідка № 420-Д від 25.03.2026 р.).

З огляду на методичну виваженість роботи, репрезентативність використаних даних та широке висвітлення результатів у науковому просторі, можна стверджувати, що дисертаційне дослідження Баннікова П. О. вирізняється глибокою теоретичною обґрунтованістю, а отримані висновки є цілком достовірними та обґрунтованими.

3. Новизна отриманих у дисертації результатів

Детальна експертна оцінка дисертаційного дослідження Петра Олександровича Баннікова дозволяє констатувати наявність чітко структурованої та внутрішньо узгодженої системи наукових результатів. На нашу думку, представлена автором наукова новизна характеризується логічною послідовністю, системністю та належним рівнем аргументації, що в сукупності вирішує важливе науково-практичне завдання щодо теоретико-методичного обґрунтування та розробки інструментарію підвищення ефективності діяльності підприємств на засадах концепції ESG.

Аналізуючи результати, які мають статус отриманих вперше, з нашої точки зору, ключове наукове значення має розробка інтегрованої моделі оцінки впливу ESG-практик на ефективність діяльності компаній, яка

базується на методологічному принципі трикутної верифікації (п.1.3, рис. 1.2). Наукова цінність цього підходу, на наше переконання, полягає в подоланні суб'єктивізму та розбіжностей наявних міжнародних систем оцінювання шляхом поєднання трирівневого аналізу: зовнішніх оціночних рейтингів агенцій MSCI, Sustainalytics та LSEG, внутрішніх даних офіційної звітності підприємств, а також авторського розрахунку Індексу інтегрованого впливу ESG (Integrated ESG Impact Index), сформованого на основі 35 комплексних критеріїв за п'ятьма аналітичними векторами ефективності (с. 63–79). Вважаємо, що такий підхід суттєво збагачує теорію корпоративного управління дієвим багатокритеріальним інструментом ідентифікації нефінансових факторів капіталізації бізнесу.

Вагомими результатами, що характеризуються рівнем удосконалення наявних наукових підходів, є положення дисертації в частині понятійно-категоріального апарату. Зокрема, викликає обґрунтований науковий інтерес авторське поглиблення сутнісно-теоретичного змісту концепції ESG як цілісної наукової категорії, де через призму чітких критеріїв науковості аргументовано її виокремлення із загального масиву теорій сталого розвитку (с. 38, с. 80), а базові теоретичні концепції взаємозв'язку нефінансових чинників вдало структуровано за чотирма фундаментальними групами (таблиця 1.1). Окрім того, на окрему увагу заслуговує науково удосконалений інституційно-функціональний механізм інтеграції комплаєнс-контролю та ESG-управління (рис. 3.2). Поділяємо позицію здобувача, що це дозволило чітко формалізувати ланцюг створення вартості підприємства через ринкові, операційні та фінансові ефекти (с. 159–174) для трансформації якісних параметрів доброчесності у конкретні фінансово-економічні результати.

Подальшого, цілком виправданого наукового розвитку в дисертаційній роботі набули прикладні аспекти реалізації принципів сталого розвитку в сучасних реаліях. Імпонує авторське обґрунтування концептуальних векторів впровадження ESG-індикаторів у процеси повоєнного «зеленого» відновлення України через трикомпонентну модель стратегічних пріоритетів (с. 45–50, с. 81–82).

Самостійну наукову цінність, за нашою оцінкою, має розроблена схема синергетичної взаємодії ESG-компонентів та інструментів ощадливого виробництва (Lean production), яка розкриває механізми оптимізації операційних витрат через три специфічні канали зв'язку (рис. 3.1; с. 142–158). Також вважаємо вагомим внеском здобувача здійснену ним декомпозицію некомерційних ефектів корпоративного волонтерства у вигляді дворівневої структури створення цінності (рис. 2.7) та обґрунтування заходів із розвитку внутрішньої корпоративної соціальної відповідальності (*ICSR*) на основі *Wellbeing*-програм (с. 137–141, с. 175–192), що підтверджує системний

характер авторського бачення соціально-економічної трансформації та забезпечення стійкого розвитку сучасних підприємств.

4. Теоретична і практична цінність отриманих результатів

Теоретична значущість виконаного дослідження полягає у розвитку теоретико-методичних засад обґрунтування підходів до підвищення ефективності діяльності підприємств на основі принципів ESG-управління та інтеграції сталих практик у корпоративні стратегії розвитку. Автором поглиблено розуміння ролі екологічних, соціальних та управлінських чинників як визначальної платформи та драйвера довгострокової стійкості підприємств, уточнено понятійно-категоріальний апарат у частині визначення «ESG» як цілісної науково обґрунтованої концепції, що об'єднує зазначені аспекти в єдину систему вимірюваних метрик сталого розвитку; розроблено концептуальний підхід у вигляді інтегрованої моделі оцінки впливу ESG-практик на принципах трикутної верифікації, поглиблено методологію дослідження взаємозв'язку між нефінансовими факторами, інструментами ощадливого виробництва (lean production) та економічною результативністю компаній. Обґрунтовані теоретичні положення збагачують сучасну економічну науку новими підходами до розуміння внутрішніх механізмів трансформації некомерційних ефектів у реальні показники стійкості та формування довгострокової вартості бізнесу в умовах глобальних викликів та повоєнного відновлення.

Практична значущість виконаного дослідження полягає у розробці прикладних інструментів, спрямованих на реальну імплементацію ESG-принципів в операційну та стратегічну діяльність вітчизняних підприємств. Запропоновані автором рекомендації дозволяють суб'єктам господарювання та управлінським структурам суттєво змінити пріоритети розвитку: від фрагментарного виконання нормативних вимог до побудови цілісної інституційно-функціональної архітектури ESG-менеджменту, що передбачає інтеграцію комплаєнс-контролю, програм внутрішньої соціальної відповідальності та екологічної ресурсоефективності.

Розроблена 4-етапна система оцінювання впливу ESG-практик на ефективність компаній та запропонована комплексна багатокритеріальна методика розрахунку інтегрального індексу на основі 35 аналітичних критеріїв можуть слугувати дієвим інструментом для профільних інституцій та бізнес-асоціацій (Міністерства економіки України, Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України тощо), забезпечуючи можливість оперативно оцінювати рівень інтеграції принципів сталого розвитку, виявляти проміжні ланки впливу нефінансових практик на фінансовий стан та своєчасно

коригувати стратегії залучення міжнародних інвестицій під проекти «зеленої» відбудови.

Ефективність наукових розробок здобувача підтверджена їх успішною апробацією в діяльності конкретних підприємств та організацій.

Зокрема, у корпоративному секторі прикладом застосування виступає ПРАТ «Дікергофф Цемент Україна», де авторські рекомендації щодо використання інтегрованої моделі оцінювання ESG-ефективності діяльності компаній дозволили забезпечити всебічне модульне оцінювання екологічного, соціального та управлінського блоків на основі нефінансової звітності й точніше визначити рівень інтеграції принципів сталого розвитку в діяльність підприємства (довідка № 144 від 27.09.2024 р.).

Своєю чергою, на підприємстві «Волинь-цемент» філія ПрАТ «ВІПЦЕМ» напрацювання автора та його інституційно-функціональний механізм поєднання комплаєнс-контролю та ESG-управління були залучені до процесу формування ланцюга створення вартості, суттєво підвищивши якість мінімізації нефінансових ризиків, прозорості процесів та обґрунтованості прийняття стратегічних рішень на основі трансформації операційних, ринкових і фінансових ефектів у конкретні економічні результати (довідка № 420-Д від 25.03.2026 р.).

5. Повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях

Результати дисертаційного дослідження Петра Олександровича Баннікова представлені у 5 наукових публікаціях, а також були апробовані на міжнародних та всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях, що додатково підтверджують 7 опублікованих тез доповідей.

Опубліковані матеріали відповідають вимогам п. 8–9 Постанови КМУ «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. № 44 і повною мірою розкривають основний зміст дисертації. Зокрема, основні наукові здобутки автора опубліковано у 3 статтях у вітчизняних наукових фахових виданнях та 2 статтях у зарубіжних виданнях. Публікації повною мірою висвітлюють результати дисертаційного дослідження та засвідчують особистий внесок здобувача до всіх наукових публікацій.

6. Структура та оформлення дисертації

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 198 сторінок. Робота містить 6 рисунків та 23 таблиці, а список використаних

джерел налічує 226 найменувань. Текст дисертації викладений і оформлений у відповідності до вимог Наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12.07.2019 р.) та за змістом відповідає п. 6 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. № 44. Представлена дисертаційна робота характеризується єдністю змісту та засвідчує вагомий особистий внесок дисертанта до наукових знань у галузі економіки.

7. Академічна доброчесність

Дисертація є самостійно виконаною завершеною науковою працею, в якій автором особисто розроблено теоретичні положення, методичні підходи та науково-прикладні рекомендації щодо підвищення ефективності діяльності підприємств та забезпечення їх сталого розвитку на засадах імплементації концепції ESG. Порушень академічної доброчесності (ознак академічного плагіату, фабрикації або фальсифікації результатів дослідження) у представленому тексті дисертації та в наукових публікаціях, що висвітлюють основні результати дослідження, не виявлено. Усі використані в роботі наукові положення, концепції, статистичні та аналітичні матеріали належним чином супроводжуються відповідними посиланнями на першоджерела, що свідчить про дотримання автором принципів академічної етики та високих стандартів наукової культури. Дисертація відповідає етичним вимогам щодо оригінальності авторського тексту.

8. Зауваження та дискусійні положення

Попри високу оцінку теоретичного рівня та практичної значущості дисертації Баннікова Петра Олександровича, окремі положення роботи видаються дискусійними:

1) Потребує пояснення авторська позиція щодо практичного використання систематизованих теоретичних підходів до формування концепції ESG (таблиця 1.1). Доцільно конкретизувати, які саме з наведених теорій здобувач вважає пріоритетними для вітчизняних компаній, адже в сучасних реаліях екологічна безпека та корпоративна соціальна відповідальність потребують значних фінансових витрат, що безпосередньо впливає на поточну економічну ефективність та подальшу діяльність підприємства.

2) Під час обґрунтування концептуального підходу до оцінювання впливу ESG-практик на показники розвитку бізнесу у першому розділі

дисертації (п. 1.2, рис. 1.2), доцільно було б приділити додаткову увагу умовам застосування розробленої моделі залежно від масштабів компаній. Фінансові можливості великих корпорацій та суб'єктів малого підприємництва для впровадження нефінансових стандартів суттєво відрізняються, що суттєво впливає на кінцеві результати їхньої інвестиційної стратегії.

3) В процесі оцінювання інтегрованого впливу нефінансових факторів на результати діяльності підприємства у другому розділі дисертації здобувачу слід було чіткіше пояснити, чи враховувався галузевий аспект суб'єктів господарювання, адже специфіка діяльності будівельних, промислових, аграрних чи сервісних компаній суттєво визначає пріоритетність та вагомість окремих ESG-критеріїв.

4) При дослідженні синергетичної взаємодії ESG-компонентів та інструментів ощадливого виробництва у третьому розділі дисертації (с. 142–158, рис. 3.1), доцільно було б не лише окреслити бар'єри, а й запропонувати їх класифікацію за рівнем керованості та механізмами подолання. Варто конкретизувати основні перешкоди (зокрема, зростання трансакційних витрат або супротив персоналу), які в реальних умовах господарювання можуть уповільнювати імплементацію цих підходів та знижувати операційну ефективність компаній.

5) При обґрунтуванні теоретико-методологічних засад дослідження у першому розділі дисертації (с. 45–50) здобувачем слушно окреслено концептуальні вектори впровадження ESG-індикаторів у процеси повоєнного відновлення України. Водночас запропонований у третьому розділі комплекс практичних заходів щодо їхньої реалізації охоплює надто широкий спектр різнопланових завдань, що потребує додаткової конкретизації щодо етапності та першочерговості виконання тих кроків, які є критично важливими для реального сектору економіки в умовах жорстких фінансових обмежень.

Водночас, висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку отриманих результатів, а лише вказують на потенціал для подальших наукових пошуків здобувача.

9. Загальний висновок

Дисертаційне дослідження Баннікова Петра Олександровича є завершеною і самостійною науковою працею, виконаною на належному науковому рівні, яка за актуальністю теми, новизною, обґрунтованістю наукових результатів та їхнім теоретичним і практичним значенням, що повноцінно відображені в наукових публікаціях, відповідає вимогам до наукової кваліфікації ступеня доктора філософії, встановленим Постановою КМУ «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та

скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. № 44.

Ураховуючи викладене, вважаю, що дисертаційна робота «Ефективність діяльності підприємств з позицій концепції ESG» відповідає встановленим критеріям, а її автор – **Банніков Петро Олександрович** – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки,
підприємництва та
готельно-ресторанної справи
Центральноукраїнського
національного технічного
університету Марина СЕМИКІНА

Підпис Марини Семикіної
засвідчую:

Проректор з наукової роботи та
міжнародних зв'язків
Центральноукраїнського
національного технічного
університету Андрій ТИХИЙ